

El confinament: moltes preguntes i un mur de solitud dels infants i les famílies envers la socialització

Fanni Mateu

Mestra de Pedagogia Terapèutica, Logopeda i Psicomotricista

Resum

El confinament: moltes preguntes i un mur de solitud dels infants i les famílies envers la socialització

L'autora exposa algunes de les necessitats observades i viscudes pels infants amb necessitats específiques de suport i les seves famílies durant la pandèmia. Demana reflexió i preveure respostes noves i anticipades a algunes de les qüestions que han interpel·lat als professionals i al sistema educatiu específicament.

Paraules Clau: Confinament, suports, interacció.

Abstract

Confinement: many questions and a wall of loneliness for children and families in socialization

The author outlines some of the needs observed and experienced by children with specific support needs and their families during the pandemic. It calls for reflection and anticipation of new answers to some of the questions that have challenged the professional world and the education system specifically.

Keywords: Confinement, media, interaction.

Des del mes de març del 2020 en que la pandèmia va arribar al nostre país, les vides de tots i totes nosaltres han patit molts canvis. Ens afecten de manera diversa depenent de la nostra edat, sexe, estructura familiar o altres condicions vitals prèvies a aquesta situació. És difícil parlar dels efectes que tindrà tot plegat en els infants, però en aquesta reflexió voldria intentar donar visibilitat sobretot a algunes de les circumstàncies que han viscut i estan vivint els infants amb necessitats educatives específiques, juntament amb les seves famílies, i el que els ha ocasionat.

Em referiré principalment a aquell alumnat amb necessitats específiques de suport educatiu que, a més de les mesures i els suports universals, poden necessitar mesures i suports addicionals i, o també, intensius (Decret 150/2017, de 17 d'octubre, de l'atenció educativa a l'alumnat en el marc d'un sistema educatiu inclusiu. Article 3, punt 3). I sobretot a aquell alumnat amb necessitats educatives especials associades a discapacitats físiques, intel·lectuals o sensorials, trastorns de l'espectre autista, trastorns greus de conducta, trastorns mentals, i malalties degeneratives greus i minoritàries. (Decret 150/2017, de 17 d'octubre, de l'atenció educativa a l'alumnat en el marc d'un sistema educatiu inclusiu. Article 3, punt 4, apartat a).

Aquests alumnes presenten un decalatge que afecta substancialment el seu desenvolupament i aprenentatge i, per tant, necessiten unes atencions especials que es contemplin a l'escola, però que tots i totes sabem que van més enllà de l'àmbit escolar, perquè aquests infants necessiten també un acompanyament pel funcionament en la resta d'àmbits de la vida diària i, en molts dels casos, necessiten un suport constant.

Aquesta atenció especial fa referència a diferents graus i capacitats personals que poden afectar a nivells diversos: físic, sensorial, cognitiu i/o psíquic. En qualsevol cas, podríem parlar d'una gran variabilitat, de característiques i maneres de funcionar, que fan difícil poder referenciar-les en una única reflexió.

Aquests alumnes que presenten característiques diverses i molt variables, en general són infants extremadament sensibles als canvis, amb dificultats per relacionar-se o amb molta necessitat de contacte social, amb dificultats diverses en la comunicació o amb necessitats d'utilitzar altres vies per fer-ho, amb més o menys dificultats per organitzar-se i per regular les seves emocions i el seu comportament, etc. I amb tot necessiten unes atencions que fan necessaris, no només uns suports intensius a l'escola, sinó que també cal que les seves famílies disposin d'una bona xarxa d'ajuda per atendre'ls i acompanyar-los en el seu desenvolupament en tot moment. I així ens trobem també amb una gran variabilitat en la xarxa que acompanya aquestes famílies. Coneixem famílies amb una xarxa social més o menys àmplia i/o amb familiars amb possibilitat i disposició d'ajudar-los però en molts casos acostuma a ser un dels progenitors que ha de deixar la seva feina per fer-se càrrec del seu fill o filla ja que requereixen atencions específiques i molt constants.

L'Escola, un espai de creixement i interacció difícilment substituïble

Durant el confinament, les famílies d'aquests infants es van trobar sense un dels principals recursos que tenen per atendre els seus fills i filles, l'escola, sigui quina sigui la modalitat (ordinària, especial o compartida). L'escola esdevé el principal recurs que permet a aquestes famílies tenir els seus infants atesos durant un període de temps que no només els acompanya en l'adquisició d'aprenentatges i en el seu desenvolupament i socialització, sinó que en molts casos els permet disposar d'unes hores per dedicar-se a altres activitats per a elles mateixes (treball, lleure, cuidar-se, socialitzar-se...). Aquestes famílies només poden portar a terme aquestes activitats quan algú altre que coneix molt bé el seu infant el pot atendre. Moltes d'elles no poden accedir a altres activitats fora de l'horari lectiu. Sovint ho tenen més complicat per poder realitzar activitats extraescolars, perquè la majoria de l'oferta que hi ha en aquest sector no disposa de recursos per atendre'ls. I perquè, en molts casos, aquestes famílies han de destinar els recursos econòmics de què disposen per realitzar activitats terapèutiques fora de l'escola. És cert que hi ha ajuts per a alumnes amb necessitat específica de suport educatiu per fer front a aquestes teràpies, però sempre resulten insuficients, perquè en cap cas cobreixen el cent per cent del seu cost.

Cal dir que aquestes famílies tenen accés a serveis fora de l'escola i que pertanyen al sistema de salut, com són els CDIAP (Centres de desenvolupament infantil i atenció precoç) i els CSMIJ (Centres de salut mental infantil i juvenil), però tots els que ens dediquem a aquest món sabem que en els darrers anys aquests serveis pateixen una sobrecàrrega considerable, han sofert retallades, cada vegada estan més saturats i el suport que poden donar s'ha vist reduït en la freqüència i en la durada. Per tant, tot i que el personal que els conforma fa mans i mànigues per donar un bon servei, no poden oferir tot el que voldrien o saben que és necessari per atendre les necessitats reals d'aquests infants i les seves famílies.

Por, incertesa, cansament i solitud de les famílies

Hem d'entendre que l'escola per a totes elles representa molt més que un sistema que els acompanya en el procés d'ensenyament i aprenentatge dels seus infants. Esdevé també un espai de temps en que saben que els seus infants seran atesos per professionals que, a més d'acompanyar-los en el seu desenvolupament, per molts d'ells representa també la principal oportunitat de socialitzar-se, compartir estones amb els seus iguals i una ajuda a l'hora de compartir la sobrecàrrega que pot representar un infant amb unes necessitats constants d'atenció. En molts casos, per a aquestes famílies l'escola els ofereix l'única estona del dia que poden disposar d'un espai vital per a elles. I no vull ferir sensibilitats, ans al contrari, vull que s'entengui que aquestes famílies necessiten més suport per tirar endavant amb el sobreesforç que han de fer perquè els seus fills o filles tinguin les necessitats cobertes i disposin de les oportunitats que necessiten. Un sobreesforç emocional, de temps i econòmic. Per tant, hem de veure i comprendre que per totes elles no poder portar els infants a l'escola va representar molt més que per a les altres. Moltes d'aquestes famílies ens van expressar que, a més de la por i la incertesa, també se sentien molt cansades i soles per no poder portar els seus infants a l'escola. Es van trobar, de cop i volta, a casa amb un infant que els necessitava en tot moment, amb moltes dificultats per funcionar sol de forma autònoma per satisfer necessitats bàsiques i per realitzar el que es fa a l'escola.

I si tots i totes, amb més o menys mesura, hem patit una situació d'incertesa i confusió, aquestes famílies a més han hagut de patir per tot el que els seus infants s'estaven perdent. Aquestes famílies saben que tot allò que estaven deixant de fer a l'escola tindria unes conseqüències més elevades pels seus fills i filles que per la resta d'infants. Per a ells deixar de fer no volia dir que després només caldria una remuntada per recuperar el que no van poder fer o s'estaven perdent, sinó que per molts d'ells deixar de fer era també canviar les rutines significativament i això podia comportar tornar enrere i perdre petites fites aconseguides amb molt d'esforç, un retrocés general. Que els seus infants perdien molt més que la resta, no era només una sensació sinó que ho constataren amb evidències que els angoixaven.

Aquests infants per funcionar en el seu dia necessiten d'una estructura clara i ben organitzada, necessiten rutines que els permetin saber el que passarà, que els ajudin a saber què han de fer i percebre un ordre anticipador que els dona tranquil·litat i estabilitat. Per tant aquestes famílies, en primer lloc, van haver d'ensenyar als seus infants a tolerar una nova manera de viure. Havien d'entendre que passat el cap de setmana no podrien sortir de casa i no podrien anar a l'escola, ni realitzar les activitats que havien après a dur a terme. No podrien seguir aquelles rutines que en molts casos havien costat tant d'organitzar i que ara ja havien integrat en el seu dia a dia. Una organització diària que els aportava seguretat i tranquil·litat, que els permetia rebaixar el seu nivell d'angoixa. Així, aquestes famílies a més de patir la incertesa de tot el que estava passant a la nostra societat, han hagut d'establir noves rutines, sense el suport que suposa la presencialitat a l'escola i el contacte directe amb el professorat. El canvi, no només va incloure la necessitat i possibilitat d'estar a casa el pare i/o la mare, sinó de ser ells o elles els que havien de fer totes les funcions, que almenys, en molts casos, només podien compartir durant unes hores amb les escoles i els professionals via telemàtica.

Els professionals que hi ha al darrera del sistema que actualment atén a aquests infants i les seves famílies, s'han esforçat per continuar ajudant-les. Moltes famílies han expressat l'agraïment per tots aquells professionals que durant el confinament han continuat mantenint un contacte amb elles per oferir la seva ajuda, donar pautes i acompanyar-les en aquella nova situació. Professionals del sistema educatiu (Equips d'assessorament, professionals de les SIEI, mestres tutors i d'educació especial, vetlladors, logopedes...), professionals del sistema de salut (CDIAP i CSMIJ) i fins i tot professionals de l'àmbit privat (logopedes, psicòlegs, psicopedagogs, fisioterapeutes, psicomotricistes...). Tots i totes es van anar posant en contacte amb les famílies per ajudar-los en el que es pogués, per acompanyar i donar suport.

Les escoles poc a poc van anar organitzant videoconferències pel grup classe, en molts casos van reduir-les a mig grup per facilitar la interacció, però tot i això pels infants dels quals estem parlant es feia gairebé impossible que hi paressin atenció i molt menys que hi fessin alguna intervenció. En alguns casos, no es podien ni realitzar, quan es tractava només del o la professional i l'infant amb el familiar que l'acompanyava.

Tots i totes sabem que les videotrucades requereixen un nivell de concentració més elevat i que les interferències i altres estímuls poden fer més difícil d'entendre bé el que se'ns diu. Encara que sigui en un petit grup reduït, pot haver-hi un decalatge considerable entre el que emet el missatge i el que el rep. I, donades les dificultats d'aquests infants, aquest no va resultar un recurs gaire funcional. Per tant, les famílies amb aquests infants van haver de prescindir, en ocasions, d'aquest recurs havent d'organitzar-se per ser elles les úniques que podien oferir activitats d'aprenentatge i lleure des de la proximitat i el contacte. En qualsevol cas, si els professionals feien videotrucades amb la família acabaven podent fer només atenció cap a elles i no es podia interaccionar amb l'infant. Una atenció que només permetia donar pautes, proposar activitats, acompanyar i donar suport.

La pandèmia també va aturar la necessària socialització d'aquests infants, sovint complexa, però enormement beneficiosa sempre, pel fet de no poder anar a l'escola. Van perdre contacte amb els seus iguals i tot i que, poc a poc, es van acostumar a aquesta mancança les famílies sabien que la tornada representaria un nou repte per a ells i elles. Algunes famílies ens van expressar que tot i les dificultats de les primeres setmanes perquè entenguessin que no podien sortir de casa havien aconseguit instaurar una nova manera de fer, però patien per la tornada ja que aquesta seria difícil. El seu contacte social s'havia reduït als familiars i totes sabien que això els comportaria la necessitat de tornar a començar per aconseguir el que abans tenien.

Una altra gran dificultat va ser la causada pel fet de no poder sortir al carrer, ja que a més de la pèrdua de contacte social també significava la reducció o impossibilitat de moviment. Qualsevol persona necessita moure's, el moviment permet desenvolupar-nos, descobrir el propi cos i tot el món que ens envolta. El moviment ens permet no només desenvolupar les nostres funcions motrius sinó també les cognitives i relacionals, a més a més el moviment esdevé l'expressió del nostre món emocional. Per molts d'aquests infants el moviment pot esdevenir un canal d'expressió del seu estat d'ànim, mostrant des d'una inhibició total fins a tenir la necessitat de moure's intensament (córrer, saltar, voltejar...). En el cas dels que expressen més inhibició la situació ja els hi anava bé però les famílies sabien que allò significava una nova pèrdua de fites aconseguides amb molt d'esforç. I, en el cas dels que tenen més necessitat de moviment, la

situació els va portar a moments importants d'angoixa per la impossibilitat de fer-ho. Aquesta situació de no moviment o moviment molt limitat va fer aflorar situacions emocionals difícils d'afrontar. Novament van aparèixer regressions que ja havien estat superades, dificultats que s'expressaven en comportaments difícils d'afrontar, com ara la necessitat de menjar desmesuradament, la pèrdua del control d'esfínters, les agressions cap a ells o elles mateixes o cap als altres, en definitiva diversitat de formes d'expressar les angoixes, frustracions o malestar per la nova situació que vivien.

I així va arribar l'hora del post confinament i aquests infants i les seves famílies van poder tornar a l'escola. Novament amb més por i incerteses que la resta: Com evitar els contagis amb infants que no entendrien la importància de portar la mascareta posada? Com aconseguir que se la possessin? Com entendrien la necessitat de mantenir distància? Però tot i els dubtes, aquestes famílies van actuar amb coratge i valentia i van tornar a començar fent tot el que calia per poder restablir tota la normalitat que fos possible a la vida dels seus fills i filles.

Amb tot el que ha passat i està passant cal repensar molts aspectes de la nostra manera de viure, de com actuem com a individus i com a societat, però crec que també és del tot necessari que tots i totes els i les professionals que atenem aquests infants i les seves famílies també fem una reflexió profunda per donar visibilitat a les grans mancances, també escolars, que encara els envolten. Hem de continuar reclamant més recursos tant educatius com de salut, però també reflexionar per buscar noves fórmules que vagin més enllà, noves maneres de fer, per aconseguir un sistema més eficient en l'acompanyament d'aquests infants i les seves famílies, que els permeti millorar les seves condicions de vida en tots els àmbits.

La pandèmia ens ha interpel·lat i ha posat damunt la taula algunes deficiències i moltes preguntes. Hauria de ser possible que determinat professorat de suport, prèviament vacunat, es pogués desplaçar i visitar els infants SIEI a casa seva durant una pandèmia? Es podrien fer microgrups bombolla per a petites trobades de presencialitat d'infants de determinades necessitats? Es podien preveure millor i facilitar sortides de passeig pel carrer o parcs de determinats infants amb necessitats específiques? Per què el sistema públic va tardar tant a reaccionar i autoritzar aquestes sortides en casos com l'autisme? Com pot el sistema educatiu preveure aquestes necessitats d'infants específics, a més de les generals, en una situació de pandèmia? Es va crear o s'hauria de crear una taula de professionals que ho pogués preveure amb més eficiència temporal? La xarxa d'ajudes a les famílies s'ha d'aturar en cas de pandèmia o podem pensar i preveure noves formes igualment eficaces? Els hospitals no s'aturen davant una pandèmia, just el contrari, tampoc ho hauria de fer un sistema educatiu inclusiu, quan les necessitats de suport educatiu són primordials. Són preguntes complexes, però la pandèmia ens ha deixat clar que el futur passa per trobar-hi respostes.

Referències Bibliogràfiques

LAPIERRE, A.; LLORCA, M.; SÁNCHEZ, J. (2015). *Fundamentos de intervención en psicomotricidad relacional. Reflexiones des de la práctica*. Málaga: Ediciones Aljibe.

DECRET 150/2017, de 17 d'octubre, Decret 150/2017, de l'atenció educativa a l'alumnat en el marc d'un sistema educatiu inclusiu. Departament d'Ensenyament.

SERRABONA MAS, J. (2017). *Abordaje psicomotriz de las dificultades del desarrollo*. Barcelona: Ed. Horsario.

FRANCH, N. (2018). *Poética Corporal. Psicomotricidad. Cuerpo en movimiento, cuerpo en relación*. Barcelona: Octaedro Editorial.

MORILLO LESME, T.C.; LLORCA LLINARES, M.; SÁNCHEZ RODRÍGUEZ, J. (2018). *Los Trastornos del vínculo: análisis e intervención des de la psicomotricidad relacional. "Caminando hacia una relación segura"*. Buenos Aires: Ediciones Corpora.

MORILLO LESME, T.C.; LLORCA LLINARES, M.; SÁNCHEZ RODRÍGUEZ, J. (2019). *La psicomotricidad como acompañamiento a la población infantil con TEA*. Buenos Aires: Ediciones Corpora.

CENTRE EDUCATIU I TERAPÈUTIC CARRILET. Reptes i reflexions entorn l'alumnat amb Trastorn de l'Espectre Autista (TEA) durant el context de pandèmia. *Àmbits de psicopedagogia i orientació*. Nº 53, novembre 2020 p. 60-72.

ARNAIZ SANCHO, V. (2020). El Valor del present a l'escola. *Àmbits de psicopedagogia i orientació*. Nº 53, novembre 2020 p. 3-9.

SAAL, S. (2020). *¿Alguien se preguntó cómo me siento? Inhibición psicomotriz. Conceptualización, clasificación e intervención clínica*. Buenos Aires: Ediciones Corpora